

ФРАЗЕАЛАГІЗМЫ Ў МАЎЛЕННІ ВАЕННЫХ

Кішкевіч Герман Дзянісавіч, Рэспубліка Беларусь

Ваенная акадэмія Рэспублікі Беларусь,

Рэспубліка Беларусь, г.Мінск

Навуковы кіраўнік – ст.выкладчык Саўчык М.К.

Анатацыя. У артыкуле разглядаюцца фразеалагізмы ў маўленні ваенных, а таксама фразеалагічны склад мовы, які з’яўляецца непасрэдным кампанентам культуры, крытэрыем духоўнасці народа, адлюстраваннем шматвяковай гісторыі народаў, вялікае духоўнае багацце чалавецтва, якое назапашвалася з цягам часу і захавалася ў мовах. Існаванне трапных выразаў сведчыць пра шматвяковую творчасць народа, яго светапогляд, культуру.

Ключавыя словы: фразеалагізмы, фразеалагічныя адзінкі, фразеалогія, свабодныя словазлучэнні, функцыі.

У беларускай мове, як і ў іншых мовах, будаўнічым матэрыялам, «цаглінкамі» для сказаў служаць не толькі словы, словазлучэнні, але і фразеалагізмы — устойлівыя, узаўяўляльныя, не менш як двухкампанентныя моўныя адзінкі, якія спалучаюцца са словамі свабоднага ўжывання і набываюць вобразнапераноснае значэнне, а словы, што ўваходзяць у іх склад, страчваюць сваё першае значэнне. Менавіта ў фразеалогіі знайшло адлюстраванне шматвяковай гісторыі народаў, вялікае духоўнае багацце чалавецтва, якое назапашвалася з цягам часу і захавалася ў мовах.

У маўленні фразеалагізмы выконваюць разнастайныя функцыі — намінацыйную, вобразнага выказвання, ацэначную, эмацыянальную, экспрэсіўную, моўнай характарыстыкі персанажа, стварэння гумару і г.д. Фразеалагізмы шырока выкарыстоўваюцца пісьменнікамі як сродак дасягнення выразнасці мастацкага тэксту для больш дакладнага адлюстравання пэўнай з’явы, прадмета, персанажа.

Многія фактары спрыялі ўтварэнню фразеалагізмаў: ваенныя падзеі ў жыцці беларускага народа, актыўны ўдзел беларусаў у барацьбе з ворагам, шырокае адлюстраванне падзей Вялікай Айчыннай вайны ў мастацкай літаратуры, публіцыстыцы і інш. Усё гэта спрыяла шырокаму выхаду ваеннай тэрміналогіі за межы яе прафесійнага выкарыстання і стала вызначальным ва ўзнікненні фразеалагізмаў.

Веданне і ўжыванне фразеалагізмаў у маўленні з’яўляецца неад’емнай часткай слоўнікавага запasu ваенных. Фразеалагізмы патрабуюць камунікатыўнай, прафесійнай і лінгвістычнай кампетэнцыі і моўнага майстэрства пры іх ужыванні ў працэсе маўлення.

Існуе шмат фразеалагізмаў, якія ў маўленні ваенных па паходжанні агульныя для ўсходнеславянскіх моў (рускай, беларускай, украінскай), напрыклад: *разведка боем, цяжкая артылерыя, выклікаць агонь на сябе, выбываць са строю, не з палахлівага дзесятка, у абозе, здаваць пазіцыі* і інш.

У маўленні ваенных часта ўжываюцца фразеалагізмы ў сваім прамым значэнні ў выніку пераасэнсавання тэрміналагічных словазлучэнняў: напрыклад, *браць на ўзбраенне* (што?) (дзеясна выкарыстоўваць, прымяняць у сваёй практыцы, дзейнасці); *дымавая заслона* (маскіроўка, наўмыснае адцягванне ўвагі ад чаго-н.); *камандаваць пародам* (распараджацца, верхавадзіць, быць завадатарам, аказваць уплыў на ход чаго-н.); *міна заповоленага дзеяння* (тое, што пагражае небяспечнымі наступствамі); *падводзіць міну* (пад каго?, пад што?) (цішком рабіць вялікую непрыемнасць каму-н.); *пачуццё локця* (узаемная падтрымка).

У беларускай мове шмат фразеалагізмаў, якія прыйшлі да нас з іншых моў. Адны з іх запазычаны з рускай мовы: *адпраўляць у штаб Духоніна*, *баявое хрышчэнне*, *біць у набат*, *на ўзводзе*. Іншыя з'яўляюцца паўкалькамі ці калькамі: з французскай мовы – *браць на абардаж*, *паліць свае караблі*; з нямецкай мовы – *складваць зброю*, *зорка першай велічыні* і інш.

З легендаў, міфаў Старажытнай Грэцыі прыйшлі да нас фразеалагічныя адзінкі: *кануць у лету*, *ахілесавы пяты*, *перайсці Рубікон*, *траянскі конь*, *агнём і мячом*.

У беларускай мове ёсць фразеалагізмы, звязаныя з даўнімі рэаліямі, гістарычнымі падзеямі і асобамі. Напрыклад, фразеалагізм *біць у набат* (настойліва звяртаць усеагульную ўвагу на што-н. небяспечнае, заклікаць на барацьбу). Вельмі старажытны фразеалагізм *ламаць /паламаць коп'і* (за што?, за каго?), які расказвае (горача спрачацца, даказваць, змагаючыся за (што-н?), адстойваючы (чые-н.?) інтарэсы).

У выніку метафарызацыі свабодных словазлучэнняў склаліся наступныя выразы: *браць на абардаж* (каго?, што?) (рашуча дзейнічаць у адносінах да каго-, чаго-н.), *ціхай сапай* (цішком, потайкам і паступова рабіць што-н.).

На аснове суадносных дзеяслоўных фразеалагізмаў ужываюцца наступныя выразы: *аддаць чэсць* (каму?), (вітанне каго-н.? па-ваеннаму, з прыкладаннем рукі да галаўнога ўбору), *выхад са строю* (чаго?) (псаванне, паломка чаго-н.). Фразеалагізм *спаліць за сабой масты* (рашуча парваць з мінулым, не мець магчымасці вярнуцца да яго) ёсць ва ўсіх славянскіх мовах, а таксама ў французскай, нямецкай і іншых мовах з той жа вобразнасцю і граматычнай структурай, пры адпаведных лексічных эквівалентах.

З'яўляючыся выразным стылістычным сродкам, устойлівыя звароты ўжываюцца ў гутарковай мове, публіцыстыцы і мастацкай літаратуры. Яны ажыўляюць маўленне, робяць мову выразнай, вобразнай, каларытнай, трапнай.

Такім чынам можна зрабіць выснову, што веданне і ўжыванне фразеалагізмаў у мове пашыраюць і ўзбагачаюць слоўніковы запас ваенных, а таксама фарміруюць маральную якасці ваенных.

Літаратура:

1. Жыццё ваенных у беларускіх фразеалагізмах. [Электронны ресурс] – 2024. Режим доступа: <http://allrefs.net/c12/47sn5/p87/>. Дата доступа 16.09.2024.

2. Лепешаў І.Я. Этымалагічны слоўнік фразеалагізмаў. – Мн.: БелЭн, 2004. – 448 с.

3. Гэта цікава! жыццё ваенных у беларускіх фразеалагізмах [Электронны ресурс]. – 2024. Режим доступа: <https://studfile.net/preview/5357367/page:53/>. Дата доступа 16.09.2024.